

A népbírák és népi ülnökök az '56-os megtorlásban

Halálosztók

Az 1956-os megtorlásban az ítéleteket népi ülnökök hozták, csak szavazategyenlőség esetén volt szava a tanácselnöknek. A Nemzeti Emlékezet Bizottsága kutatásából kiderül, hogyan került a halálos ítéletet hozó tanácsokba sortűzet elrendelő tömeggyilkos és rákosista belügyminiszter.

A Nagy Imre-per bírái tanácsa. A fővárosi Gyűlési utcai bíróságon ácsolt púfokos mögött egy kommunista ügyegyet mellét két karhatalmista féltékelt.

Az egyetlen bíró, akiről hídát neveztek el – így jellematikusan a rendszerváltás előtt párttársai a Legfelsőbb Bíróság párttitkárárt. De mégis melyik híd? A vághidat. A morbid szójáték főszereplője Vágó Tibor, az 1956-os megtorlások egyik vezető alakja, aki a Mansfeld Péter halálra ítélt bírói tanács elnöke is volt. A rendszerváltás idején halálos beteg vérbíróval Zivov Tibor történész készített kutatási céllal interjút. Akkor Vágó azzal védekezett, hogy a bírói tanácsban 40 volt a szavazati arány, mind a négy népi ülnök halálát szava-

zott a tizenéves Mansfeldre. Neki pedig csak szavazategyenlőség esetén lett volna szava. Vágó Tibor akkori kijelentésének értelme akkor világosodott meg, amikor a Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB) elkészítette az 1956-os megtorlás kivégzéssel végződő pereinek adatbázisát. Lajstromba szedve az összes nyomozót, ügyészt, tanácselnököt, ülnököt és népbírát, akinek a halálos ítéletekhez köze volt. A mostani kutatás mutat rá arra, hogy a megtorlásban milyen fontos szerepe volt a mintegy 20 ezer népi

ülnöknek és népbírónak (a két kifejezés egymás szinonimája). Ez persze semmiképpen nem jelenti a vérbírák erkölcsi felmentését, pusztán azt: a történések újabb tettestársakat azonosítottak. Ők csak nevükben bírók, többségük két-három elemivel rendelkező, megbízható kommunista, és – mint azt Földváryné Kiss Réka, a NEB elnöke mondja – a politikai megrendelést ők szállították a bíróságokra. A tanácsoknak sok esetben egyetlen jogerős tagja sem volt, még az elnök is gyakorta csak egyéves bírói gyakorlatát végzett. A jogi disz-

BÍRÁK ÉS NÉPBÍRÁK

TÓTH ILONA-PER

kivégzés: 1956. január

Haró Zoltán tanácselnök 101

Híd Mihály népbíró 281

Fehér Károly népbíró 571

Dudás János népbíró 381

Haró Károly népbíró 661

NAGY IMRE-PER

kivégzés: 1956. június

Vida Ferenc tanácselnök 221

Híd Mihály népbíró 281

Fehér Károly népbíró 571

Székely György népbíró 501

Lakatos Pál népbíró 171

letek között zájlo megtorláshoz a jogszabályi háttér már 1945 óta készen állt: annyi különbséggel, hogy akkor koalíciós alapon álltak össze a népbírók. Ötvenhat után viszont csak a kommunista állampart küldte az emberkeket, így lett népi ülnök Rákosi Mátyás retteggető belügyminisztere; a Földváry-énekítő tömegbe 1956 decemberében vadászpárból sortűzet vezénylő katonák; a Kötárság téren megölt kommunista férjét sárító ügyegyet. Vagy éppen az pártvezető, akit a Corvin közék elfogtak, majd elengednek, nem tudva, hogy utóbb ő fogja kimondate a halálos ítéletet.

Tömeggyilkosból népbíró

A bíróság díszlet jellegű leginkább az mutatja meg, hogyan került a bírói pultpáros Gyurkó Lajos katonaszét, aki legálább hét esetben adott tájékoztatást gyűverleten tömeg ellen. Ő a feladás a 47 azonosított halálos áldozattal járó salágtörzsi sortűzről, és a tisztalétszám tömeggyilkosságáról, ahol vadászpárból 1957 nyaratól a Határőrség országos parancsnoka, majd novemberétől új szerpörben (is) feltűnik: népbírónként összesen 27 emberre mond ki halálos

ítéletet. Így egybeek között az ő szava is dönt a Mintaszén Ázsef bíborost, hercegprímást, kizsábadó Pálindó-Pótlócsin Antei haláláról. Hét embert juttat köztéle Ledényi Ferenc (35 kivégző tanácselnöksége mellett a mosonmagyaróvári sortűzhez is kapcsolódó másodikok perben, amelynek során a győri forradalmárokkal szemolnák le. Szónokai Attila történetes emlékeztetése: csak 27 ember halála szárad Gyurkó lelén, mert példák. Fekete Pál és a békescsabai forradalmárok perében a vádlottak a Legfelsőbb Bíróság felismerék a bírói pultpároson Gyurkó, és azonnal visszavonták a fellebbezést. Még azok is, akiket eto fokan életfogytigra ítélték, nehogy ártis is köztéle juttassa. (Az '56-os megtorlások során nem érvényesült az a több ezer éves jogi szabály, hogy az enyhítést fellebbező vádlott ítéletet nem lehet halálbüntetésre súlyosítani.)

Népi ülnökként vett részt a megtorlásban Gyúre József is, aki 1953–53-ban a legkeményebb Rákosi-diktatúra belügyminisztere volt. A forradalom idején a Corvin közék elfogták, de nem esett börtöndés. A megtorlás idején főállású, „lakatos” népbírónként Vida Ferenc tanácselnökként jogesemények köztéle juttatta

Adn Kovács László Corvin közék parancsnokot.

A népbírók közt tartozik Lakatos Péter is, akinek kommunista feje a Kötárság téri pártközéle ostroma alatt halt meg. Lakatoson 17 halálos ítélet volt a részese, előbb a Fővárosi Törvényszéken, 1960-tól már a Legfelsőbb Bíróság népbírászkodott. Később elvélgezte a jogi egyetem és Lovatos Rózsán néven 1973-tól a Fővárosi Törvényszék „rendes” bírája lett. Ő volt Nagy Imre miniszterelnök egyik népi ülnöke.

Teljes a kép

A Perék56.hu címen megtalálható adatbázis alapján összeállított táblázatunk két diszciplínájára is számot: egyrészt egyes népi ülnökök több ember haláláért felelősek, mint a legretteggettebb vérbírók, másrészt a lista élén álló ülnökök kivétel nélkül a rákosista pártelit tagjaiból kerültek ki. De miért tett ez-tizedekbe annak felismerése, hogy milyen fontos szerepe is a jogi medve búj-tattat politikai gyilkosságoknak? Ahogy Szokolozai Attila lapunkon érdeklőtti, a rendszerváltáskor az 1956-os mártírok nevének teljes körű megismerése volt a történetek célja, közben figyelték fel arra, milyen sok akasztással végződő

A LEGTÖBB HALÁLOS ÍTÉLETBEN RÉSZT VEVŐ NÉPBÍRÁK

KÉPES	NÉV	RÉSZ
	Haró Károly	661
	Fehér Károly	571
	Székely György	501
	Varga István	451
	Sánta István	441

per koncentrációk egy-egy tanácselnök körül. Ezek után érezték rá a koncepció ügyeket kreáló nyomozók kulcs szerepe, majd a halálos ítéletet kérő adatokkal támasztja alá, hogy a kép a népi ülnökökkel együtt teljes. A népbírói rendszer 20 ezer emberrel való fel-töltésére éppen azért volt szükség, mert a párt szerve a jogszabály nem voltak alkalmasak a megtorlás levezénylésére. A kommunista diktatúra ezért a jogvezetteket kinevezte „szakjogászoknak” és laikus „bírákra” bízta a döntést. Az igazságügyi Minisztérium a legtöbb találs ítéletet hozó Legfelsőbb Bíróság felállított népbírósági tanácsokkal még így sem volt elégedett. 1957-ben megjelölték, a népbírói harcosokban, ele-sebben reagál bizonyos ellenforradalmi jelenségekre, míg a szakbírói olykor hajlamos a bizonytalan aprólékosabb, jogalkalmazó megjelölésre” – idéi Mlód Zsuzsanna doktori értekezésében a korabeli dokumentumot.

A perek mostani feltörlésének ke-velet tudunk arról, milyen profizmus-sal terveztek meg a koncepció ügyeket. Mansfeld Péter bírói tanácsában például összesen 154 halálos ítéletet kimondate ember át. A Nagy Imre miniszterelnök akasztására néző Vida Ferenc vezette öttagú tanács 174 ember köztéle általi haláláért felelős. A nagy értelmiség kirak-terben, a 70th Állam medkust és társait sőt el nem követelt gyilkoságbt bírája juttatott öttagú tanács tagjai ösz-

szesen 199 halálos ítéletet mondatek köztéle. Ezek után érezték rá a koncepció ügyeket kreáló nyomozók kulcs szerepe, majd a halálos ítéletet kérő adatokkal támasztja alá, hogy a kép a népi ülnökökkel együtt teljes. A népbírói rendszer 20 ezer emberrel való fel-töltésére éppen azért volt szükség, mert a párt szerve a jogszabály nem voltak alkalmasak a megtorlás levezénylésére. A kommunista diktatúra ezért a jogvezetteket kinevezte „szakjogászoknak” és laikus „bírákra” bízta a döntést. Az igazságügyi Minisztérium a legtöbb találs ítéletet hozó Legfelsőbb Bíróság felállított népbírósági tanácsokkal még így sem volt elégedett. 1957-ben megjelölték, a népbírói harcosokban, ele-sebben reagál bizonyos ellenforradalmi jelenségekre, míg a szakbírói olykor hajlamos a bizonytalan aprólékosabb, jogalkalmazó megjelölésre” – idéi Mlód Zsuzsanna doktori értekezésében a korabeli dokumentumot.

A karrierpályák is érdekesen alakítottak. Gyúre országgyűlést képviselőként vonultak részt nyugdíjba, a sortűz Gyurkó viszont nem tudott egyértelműen konsolidálni a Kádár-rendszert, belebukott a határő-parancsnokságba, és 1962-től benzinkutaséként dolgozott Pécsen. Mlód Károly ülnökként 66 embert el-dótt a halálba, majd karrierjét zárt új-ként megjelölt lejtőzet újítás megjelölését jelzi, hogy akár 16 éves gyerekek is ki lehetett végezni. Mansfeld Péterrel sem kellett volna megvárni a 18 éves kort, a szabályozás már a szovjet megszállás óta érvényben volt. Emellett a helygimnázium kérvény feltételezéséről, ugyanaz a tanács döntött, amely jog-erős halálos ítéletekről. Gyurkó arra is nemet mondatek, hogy a szintén kommunistaiból álló Elnöki Tanács élé ke-rülhessen egy-egy ember sorsa.

Az adatbázis jelenleg a halálos íté-letek végződő perekben teljes, vagyis a 20 ezer áldozatból minősége 207 elgimnázium, de Földváryné Kiss Réka szerint a információk kárpótlás elve alapján a cél az, hogy az egyes megtorló gépezet működését feltárják. Jelentős változás történt ugyanis az elmúlt évtizedben a történetek szemléletében. Szokolozai Attila mondja lapunknak, hogy a rendszerváltás után úgy tekintettek ezekre a perekre, mint amelyekből összeállítható 1956 története. Mára megértették, hogy a koncepció eljárásekből egyetlen dolog tartható fel: a koncepció eljá-rások és a megtorlás természete. ■